

INVESTISION LOYIHALARNI SAMARALI BOSHQARISH (ENERGETIKA SOHASI MISOLIDA)

Rahmanov Shoxrux Bahodirovich

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabining 70411202 – Loyiha boshqaruvi (Project Management) magistratura mutaxassisligi sirtqi ta'lim shakli tinglovchisi «Xududiy elektr tarmoqlar» aksiyadorlik jamiyati Metodologiya va standartlashtirish boshqarmasi boshlig'i o'rinbosari

Annotatsiya: Hozirgi kunda barcha mamlakatlarda mahalliy va xorijiy investitsiyalarni iqtisodiyotning turli tarmoqlariga keng jalb etish, ularga keng imkoniyatlar yaratish, turli xil soliqli va soliqsiz imtiyozlarni berish, jalb qilingan mablag'larni samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Buning uchun mamlakatda samarali investitsiya faoliyatini tashkil etish uchun zarur bo'lgan investitsion muhit yaratilgan bo'lishi, hududlarning investitsion jozibadorligi ta'minlanishi lozim. Ushbu maqolada O'zbekistonda investitsiya faoliyatini samarali tashkil etish va investitsion mablag'lardan samarali foydalanish masalalariga to'xtalib o'tilgan va tegishli xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: Investitsiya, investitsion faoliyat, investitsion muhit, investitsion jozibadorlik, soliq, soliq imtiyozlari, investitsiya loyihasi, daromad, samara, investitsion samaradorlik

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida ro'y berayotgan jadal o'zgarishlar, yangilanishlar va taraqqiyot har bir davlatdan faol iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashga qaratilgan samarali islohotlarni amalga oshirish va takomillashtirishni taqozo etmoqda. Ana shunday yuksak e'tibor va mas'uliyatni talab qiladigan ichki va tashqi siyosatda milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlari va strategik manfaatlariga erishish va himoya qilish ichki va tashqi tomondan keng ko'lamli chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish orqali ta'minlanadi. Buni investitsiyalarni samarali jalb qilmasdan turib amalga oshirishning imkonsizligini inobatga olib, xalqaro miqyosida investitsiya kiritish iqtisodiyotning bugungi barqarorligi va jadal sur'atlar bilan o'sishini ta'minlashning asosiy omili ekanini tushunishimiz mumkin. Mamlakatimiz iqtisodiyotini jadal rivojlantirish va innovatsiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish hamda mamlakatimiz iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini ta'minlashda investitsiyalarni, shu jumladan to'g'ridan

to'g'ri xorijiy investitsiyalarni moliyaviy boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda investitsiya va uni moliyaviy boshqarishga qaratilayotgan e'tiborning kuchayishi yurtimizda investitsiya faoliyatining rivojlanishiga olib keldi. Iqtisodiyotda investitsiyalardan samarali foydalanish ularni boshqarish bilan bevosita bog'liq hisoblanadi. Investitsiyalarni samarali boshqarish, albatta, investitsiya faoliyatining qanchalik samarali tashkil etilganligiga asoslanadi. Umuman olganda, investitsiyalarni amalga oshirish investitsiya jarayonining ajralmas qismi bo'lib, investitsiya resurslarini yaratish natijasida yuzaga keladi. O'z navbatida, u investitsiyaning maqsadi bilan bevosita bog'liqdir. Chunki, ko'zlangan maqsadga erishish istagi investorlarni kapital to'plashga va keyinchalik ularni shu maqsad uchun safarbar qilishga undaydi. Darhaqiqat, maqsad aniq natijaga qaratilgan ekan, natija, o'z navbatida, aniq maqsadlarga olib keladi va shunga mos ravishda, investitsiya jarayonini aks ettiruvchi ketma-ketlikni yaratadi. Investitsiyalarning bunday harakati investitsiya faoliyati orqali amalga oshiriladi. Shuning uchun investitsiya faoliyatining mohiyatini bilish juda muhimdir. Investitsiya faoliyati - investitsiya faoliyati sub'ektlarining investitsiyalarni amalga oshirish bilan bog'liq harakatlari majmui hisoblanadi¹. Investitsiya faoliyati -davlat, yuridik shaxslar va fuqarolarning investitsiyalar kiritish yoki investitsiya kiritish, sarmoya kiritish bo'yicha amaliy harakatlari majmui sifatida namoyon bo'ladi . Investitsiya faoliyati - daromad (samara) olish maqsadida investitsiya obyektlariga mablag'larni kiritish bilan bog'liq faoliyatdir .

Iqtisodiyotning globallashuvi va energiya manbalari uchun kurashning kuchayishi sharoitida turli hududlarda qurilish uchun mo'ljallangan turli texnologiyalarga (uglevodorod, yadro, shamol, quyosh va boshqalar) asoslangan ko'plab energiya inshootlari loyihalari paydo bo'lmoqda. Muayyan mintaqaga nisbatan energiya loyihalari majmuasiga investitsiyalar samaradorligini ko'p qirrali hisob-kitoblarni amalga oshirish zarurati mavjud.

Investitsiya faoliyati investorning investitsiya resurslarini investitsiya obyektiga safarbar qilishga asoslangan bo'lsa, bu faoliyat investorning maqsadini tashkil etish va boshqarishni taqozo etadi. Investitsion faoliyatni moliyaviy boshqarish zarurati shu bilan izohlanadiki, investitsiya faoliyatiga har qanday investitsiya, pirovardida, investorning manfaatlarini avtomatik tarzda ta'minlay olmaydi. Biz bilamizki, investorlar har doim o'zlarining investitsiya faoliyatidan katta foyda va imtiyozlarni qidiradilar. Bu orqali ular o'z kapitalini ko'paytirishni va bozor tavakkalchiligi ostida uni qiymatini yo'qotishdan himoya qilishni istashadi. Buning uchun ular o'z sarmoyalarini eng maqbul investitsiya loyihasiga yo'naltirish

va uning harakat ini muntazam ravishda boshqarish orqali o'z maqsadiga erishishga intiladi. Investitsion faoliyat investitsiya faoliyati subyektlari tomonidan investitsiya faoliyati obyektlariga yo'naltirilgan investitsiya resurslari bilan bog'liq holda vujudga keladigan munosabatlarni o'zida mujassam etgan bo'lsa, bu faoliyat investorlarning aniq maqsadlaridan kelib chiqib vujudga keladi va rivojlanadi. Shu bilan birga, qurilishi va foydalanishi qonun hujjatlarida belgilangan sanitariya-gigiyena, radiatsiyaviy, ekologik, arxitektura va boshqa talablarga javob bermaydigan, fuqarolarning huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan yuridik shaxslar va jismoniy shaxslar manfaatlarini buzuvchi obyektlarga investitsiya kiritish taqiqlanadi. Bunday obyektlarni davlat ahamiyatiga molik ob'ektlar sifatida boshqa subyektlar tomonidan investitsiya qilinishi qonuniy ravishda taqiqlanadi.

Maqolada energiya misolida investitsiya loyihalari samaradorligi uchun keng qo'llaniladigan UNIDO mezonlari uchun tahliliy ifodalar olinadi. Taqdim etilgan barcha natijalar hech qanday ixtiyoriy sun'iy gipotezalarni kiritmasdan investitsiya iqtisodiyotining fundamental qoidalaridan qat'iy xulosalar chiqarish orqali olingan. Birinchi marta samaradorlik mezonlari o'rtasidagi munosabatlar pul oqimlarini diskontlash uchun kuch (an'anaviy) va eksponensial funktsiyalardan foydalangan holda o'rnatildi. Bir necha o'n yillar davom etgan loyihalarni tahlil qilish uchun qulay bo'lgan eksponensial diskontlash funktsiyasi an'anaviy quvvat funktsiyasi sifatida samaradorlik mezonlari uchun deyarli bir xil raqamli natijalarni berishi ko'rsatilgan. Mezonlarning natijaviy tahliliy ifodalari energetika sohasidagi investitsiya loyihalari samaradorligini ko'p qirrali dastlabki hisob-kitoblarni amalga oshirish va elektr stantsiyalarining eng muhim muhandislik va iqtisodiy parametrlari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash imkonini beradi.

Energetika iqtisodiyotining asosiy tarmog'i bo'lib, uning barqaror rivojlanishi mamlakatning energetika xavfsizligiga, yalpi ichki mahsulotning o'sishiga va umuman milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Sanoatning ishonchli faoliyat yuritishi nafaqat xalq xo'jaligi va aholining ichki ehtiyojlarini elektr va issiqlik energiyasi bilan ta'minlash, balki MDH va MDHga a'zo davlatlarga ham elektr energiyasini eksport qilish imkonini beradi. Energetika sanoatini rivojlantirishda, ya'ni zarur miqdorda investitsiyalarni jalb etishda moliyalashtirish asosiy o'rin tutadi.

"Elektr energetikasi to'g'risida" elektroenergetika sohasidagi investitsiya siyosati uning barqaror rivojlanishini ta'minlashga, energiya tejashni rivojlantirishga qaratilgan, shuningdek, elektroenergetikaning barcha sohalariga investitsiyalarni jalb qilishni nazarda tutadi. Tabiiy monopoliyalar faoliyati sohasidagi investitsiyalar

samaradorligi ustidan davlat nazoratini kuchaytirish. Barkamol investitsiya siyosati mamlakatning iqtisodiy ahvolini sezilarli darajada yaxshilash va aholi turmush darajasini oshirish, iqtisodiyotning muayyan tarmoqlariga investitsiyalar yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, asosiy fondlarni yangilash uchun katalizator bo'lib xizmat qilishi mumkin. va umuman iqtisodiyot sektorini modernizatsiya qilish.

Energetika sohasiga investitsiyalar ko'pincha noyob texnologiyalar va qimmatbaho uskunalardan foydalanish tufayli katta kapital qo'yilmalarni talab qiladi, shu bilan birga, ushbu sohadagi loyihalar bir necha yil davom etishi mumkin bo'lgan o'zini oqlash muddatiga ega, bularning barchasi investitsiya loyihalari xavfining oshishiga olib keladi. bu hudud. Mavjud xatarlarni, shuningdek, investitsiya salohiyatining oshishini hisobga olgan holda, hozirda Rossiya energetika sohasida loyihani moliyalashtirish vositasi faol qo'llanilmoqda.

Shunday qilib, biz loyihani moliyalashtirishning asosiy afzalliklarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin, ular loyihaning barcha ishtirokchilarining uni amalga oshirishdan manfaatdorligi va majburiyatlarni qoplash uchun etarli pul oqimini yaratish qobiliyati, investitsiya loyihalari portfelini amalga oshirish uchun bir nechta loyiha kompaniyalarini yaratish qobiliyatidir.

Loyihaviy moliyalashtirishning jahon amaliyoti uchta asosiy turni ishlab chiqdi: bank, korporativ va davlat ishtirokida moliyalashtirish. Maqola muallifi korxonalar (loyiha kompaniyasi) investitsiya loyihasini moliyalashtirish uchun yetarli miqdorda o'z mablag'lariga ega bo'lishini nazarda tutuvchi korporativ loyihalarni moliyalashtirish misollarini ko'rib chiqadi. Loyihani moliyalashtirish mamlakat iqtisodiy o'sishini rag'batlantirishning ustuvor vositalaridan biri bo'lib, yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirish imkonini beradi: yo'llar, ko'priklar va boshqa transport infratuzilmasi ob'yektlarini, tog'-kon sanoatiga ixtisoslashgan korxonalarini qurish va ularni qayta ishlash va qayta ishlash. xomashyo, shuningdek, quvurlar va energetika ob'ektlari, xususan, elektr stansiyalari va yuqori voltli elektr uzatish liniyalari qurilishi.

Loyihaning kompleks monitoringi investitsiya loyihasi va loyiha kompaniyasining holati, shartnomalarning bajarilishi to'g'risida ishonchli ma'lumot olish va loyihaning borishiga o'z vaqtida tuzatishlar kiritish imkonini beradi. Investitsion loyihani amalga oshirish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yo'qotishlar yoki yo'qotilgan daromadlar ehtimoli tufayli xavflarni o'z vaqtida aniqlash va ularni to'g'ri tasniflash uchun xavflarni boshqarish va samarali vositalarni ishlab chiqish uchun doimiy monitoring va tahlilni amalga oshirish muhimdir. ularni

minimallashtirish uchun. Shunday qilib, loyihalarni moliyalashtirishni rivojlantirish ham chet elda, ham mahalliy amaliyotda keng qo'llaniladi. Ushbu moliyalashtirish vositasidan muvaffaqiyatli foydalanilayotgan iqtisodiyotning asosiy tarmoqlaridan biri bu energetika hisoblanadi. Loyihaviy moliyalashtirishdan foydalanishning mavjud xavf-xatarlariga qaramay, ushbu usul yirik investitsiya loyihalarini, xususan, energetika va infratuzilma ob'ektlarini qurishni moliyalashtirishning asosiy vositasi bo'lib qolmoqda, loyihaning barcha ishtirokchilarining uni amalga oshirishdan manfaatdorligini ta'minlash va undan keyingi rentabellik.

Foydalagan adabiyotlar:

1. Sherov, A. (2015). Foreign experience in financing of higher educational system. Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach [L 26], 1, 92-95.
2. Ibodov, A., & Sherov, A. (2015). Analysis of bank risks in Uzbekistan. Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach [L 26], 1, 60-63.
3. Mamatov B.S., Xujamkulov D.Y, Nurbekov O.Sh. Investment organization and financing. Textbook. - T.: Iqtisod-moliya, 2014. - p. 52. (608 p.)
4. Sherov, A. (2018). Legal basis and importance of state financing of education system. International Finance and Accounting, 2018(2), 92.
5. А. Б. Шеров, & Х. М. Раджабов (2021). Коммерческие банки как субъект финансирования инвестиционных проектов. Scientific progress, 2 (1), 889-893.